

OLJUVINNAN

EIN SIGNING ELLA

Politiskt dirvi og hegni skal til, um olja í føroysku undirgrundini skal verða ein signing og ikki ein bannseting fyri landið, heldur Johnny í Grótinum, búskaparfrøðingur. Kravið um føroyskan kajkant og líknandi politisk inntriv fyri at skapa fleiri arbeiðspláss í oljuvinnuni, eru beinleiðis skaðilig, sigur hann

Tó at lítið verður prátat um olju og møguligt oljuríkidømi í føroysku undirgrundini í dag samanborið við undir oljufeyrinum, ið valdaði fyri 10-15 árum síðani, so er ikki sørt, at spenningur aftur er við at koma í, nú tvær stórar boringar eru fyri framman í vár og í summar. Eitt olju-samtak við Statoil sum fyrirstøðufelag fer eftir ætlan at brúka hálva aðru til tvær milliardir krónur upp á hesar báðar boringarnar.

Og kanska hava væntanirnar hesaferð enn tá uppiborið at verða settar hægri enn tá, tí betri kannardátur liggja til grund hesaferð, eins og tøkni er vorðin betri.

Men politiskt tykist ikki nógv verða gjørt síðani aldarmótið at fyrireika bæði politisku skipanina sjálva, vinnulívið og fólkíð upp á, at tann heilt stóri lotto-vinningurin møguliga verður vunnin í summar.

Tað er annars júst tað, ið politikararnir gera ella ikki gera, ið verður avgerandi fyri, um eitt møguligt oljuríkidømi verður ein signing ella ein bannseting. Tað sigur Johnny í Grótinum, búskaparfrøðingur og fyrrverandi formaður í Búskaparráðnum.

Avbyrgið oljuvinnuna

- Eg haldi, vit eiga hyggja væl at, hvussu tey hava gjørt í Noregi. Har er tað eydnast at avbyrgja oljuvinnuna, so hon í minst møguligt mátt ávirkar aðrar vinnur, umhvørvið og tær lokalu mentanirnar. Í Noregi arbeiða 60.000 fólk í olju- og oljuveitingarvinnuni, tað er ikki so øgiliga nógv, tá vit hugsa um, hvussu nógv oljan fyllir í samlaða búskapinum har, og at samlaða arbeiðsstyrkin telur okkurt um hálva triðju millión fólk. Arbeiðsplássini í norsku oljuvinnuni eru sostatt gott tvey prosent av arbeiðsstyrkini, sum umsett til føroysk viðurskipti svara til umleið 600 arbeiðspláss, sigur Johnny í Grótinum.

Tað er júst tann boðskapurin, at endamálið ikki er at skapa ovurhonds nógv arbeiðspláss í oljuvinnuni, ið kann verða torførur at fáa ljóð fyri her heima. Tí oftast

hoyra vit tað øvugta frá politikarum, fakfeløgum og fólkum annars.

- Ja tað kann ljóða mótsigandi at tosa um at avmarka arbeiðsplássini í einari møguligari oljuvinnu, tí vit jú annars tosa um, hvussu stóran týðning, tað hevur, at skapa nýggj arbeiðspláss. Tað hevur eisini stóran týðning at skapa arbeiðspláss, men tað skulu vera stabil arbeiðspláss, ið ikki øll eru tengd av einari knappliga íkomnari tilfeingisvinnu, sum er ógvuliga pengasterk, men sum bert er til og vinnur heilt nógv pengar í avmarkaða tíð.

- Kynstrið er at fáa sum mest inn í tilfeingisrentu úr oljuvinnuni, og at hon samstundis hevur so litla ávirkan sum møguligt á búskapin annars. Oljuvinnan skal innkapslast eins og í Noregi. Har hevur staturin megnað at kravt upp í 90-95 prosent av tí mettu tilfeingisrentuni í oljuvinnuni í oljugrunnin, sum skal figgja vælferðina hjá framtíðar ættarliðum eisini. Bert tað, sum svarar til realrentuna (rentuavkastið tá inflasjónin er drigin frá, red.), kann takast út til nýtslu hjá núverandi ættarliðum, sigur búskaparfrøðingurin.

Gloymið kajkantin

Av somu orsök heldur hann tað vera púra skeivt, tá vit her heima altíð eru so skjót at krevja alt um føroyskan kajkant, tá tað snýr seg um tilfeingisvinnu. Lógin um vinnuligan fiskiskap ásetir, at 75 prosent av fiskinum skal um føroyskan kajkant, og í verandi oljulóggávu er ásett, at allur flutningur av útgerð og fólkum skal um føroyskan kajkant ella flogvøll.

- Slíkar ásetingar eru beinleiðis skaðiligar, tí tær tvinga virksemini til landið, sum annars ikki hevði verið her. Oljuvirksemini av hesum slag fer at eftirspyrja arbeiðsmegi og hevur ráð at gjalda góða løn. Umframt tað, at inflasjónin verður størri enn neyðugt, kann avleiðingin væl verða, at hesar nýggju oljuatknýttu vinnurnar fara avstað við allari arbeiðsmegini, so aðrar vinnur mugu geva skarvin

yvir. Eisini elvir ein stórur eftirspurningur eftir ófaklærdari arbeiðsmegi, sum fær bjóðað góða løn, til, at ung fólk í stóran mun fara at velja útbúgving frá. Ein slík stóða er sera óheppin fyri alt samfelagið og samfelagsmenningina, tað sigur seg sjálv, sigur Johnny í Grótinum.

Hann leggur tó dent á, at hetta ikki merkir, at vit als ikki skulu hava nøkur arbeiðspláss burtur úr einari nýggjari oljuvinnu.

- Hon fer púra náttúrliga at kasta arbeiðspláss av sær, og tí eigur tað heldur ikki at vera neyðugt hvørki at tvinga hana at kasta ónáttúrliga nógv arbeiðspláss av sær ella lata hana diktera menningina av øðrum vinnum. Tað er hesum, vit skulu halda okkum frá. Men við skynsamari handfaring av avkastinum av einari blómandi oljuvinnu fer hon at geva eitt neyðugt íkast at varðveita og menna verandi vinnur og leggja lunnar undir aðrar støðugar vinnur. Hetta eru vinnur, ið eisini skulu verða har, tá oljan einaferð er uppi, og tað er hetta, vit skulu brúka oljuríkidømið til, sigur Johnny í Grótinum.

Hollenska sjúkan

Um ein føroysk oljuvinna sleppir at liva sítt egnu lív, og búskaparlaga avkastið frá henni bara fer í umferð, verður hon so stór og máttmikil, at hon fer at dreina allar aðrar vinnur fyri bæði iløgur og arbeiðsmegi, so tær og teir førleikar, ið eru í hesum vinnum, bara fara fyri bakka, ávarar Johnny í Grótinum.

- Tað vildi verið ein vanlukka, tí ein oljuvinna vil altíð verða tíðaravmarkað. Eitt nú siga forsøgnirnar í Noregi, at virksemini í oljuvinnuni har fer at toppa í 2015 fyri síðani so líðandi at minka burtur í ein viðfáning næstu 30 árin. Tí er tað ógvuliga týðningarmikið, at aðrar vinnur alla tíðina verða mentar, so alt ikki endar við einum stórum búskaparligum tómrumi, tá oljuævin-týrið er av, sigur hann.

Fyribrigdið, sum Johnny í Grótinum her ávarar ímóti,

verður rópt hollenska skjúkan og sipar til politisku vanstýringina í Hollandi, eftir at tey funnu gass har seinast í 1950-árunum. Nýggi og skjótt vaksandi útflutningurin av gassi elvdi til ógvusligan vøkstur í virðinum á hollenska gjaldoyranum, og hetta elvdi aftur til stórar trupulleikar hjá øllum hinum útflutningsvinnunum í Hollandi, tí vørurnar blivu ov dýrar hjá øðrum londum at keypa.

Arbeiðsmegin

Merkingin av hollensku sjúkuni er tó víðkað til eisini at umfata aðrar, negativar búskaparlígar avleiðingar, sum kunnu standast av knappliga íkomnum tilfeingisvinnum. Eitt nú, um nýggja vinnan ótálmað sleppur at vaksa skjótt, so hon áhaldandi hevur tørv á arbeiðsmegi. Við at bjóða meira í løn kann hon tá dreina aðrar vinnur fyri arbeiðsmegi, so tær steðga upp.

- Vit kunnu siga, at vælstandurin í Noregi, sum í stóran mun stavar frá oljuríkidøminum, í ávísan mun hevur elvt til hollenska sjúku í Føroyum, tí føroyski arbeiðsmarknaðurin ikki klárar at kappast við tann norska. Avleiðingin er, at nógvir føroyingar leita sær til Noregs at arbeiða, og mangul upp á arbeiðsmegi tískil er á pørtum av okkara egnu arbeiðsmarknaði. Men hetta er bert eitt lítið forkøllsi í mun til støðuna á føroyska arbeiðsmarknaðinum, um ein føroysk oljuleitingarvinna ótálmað slapp at dreina aðrar vinnur fyri arbeiðsmegi, sigur Johnny í Grótinum.

Hann leggur tó dent á, at Noreg sæð úr norskum sjónarhorni hevur dugað sera væl at ríka seg upp av oljuni og samstundis varðveitt ein búskaparlígan stabilitet í øllum landinum.

Gott at vera lítill

Størsti fyrimunurin, ið Føroya hava, tá tað snýr seg um at brynja seg móti negativum avleiðingum av einari møguligari oljuvinnu, er sambært Johnny í Grótinum, at vit eru so lítill, at vit ongan sum helst móguleika hava til sjálvi at

bjóða okkum til at framleiða olju og gass.

- Tað eru bert risastórar, globlar oljufyrirtekur, ið klára ta avbjóðingina, og hesar fyrirtekur hava vit ikki her. Paradoxsalt er tað ein stórur fyrimunur, tí vit kunnu ikki koma við stórvegis øðrum íkast, enn bara at syrgja fyri so góðum og stabilum kørmum sum gjørligt og syrgja fyri einari skynsamari og rættvísari handfaring av avkastinum. Tað verður tískil onki stríð millum sterkar føroyskar vinnuaktørar um at fáa framíhjárættindi, soleiðis sum vit kenna tað úr fiskivinnuni og alivinnuni.

- Tá tað snýr seg um at vinna burtur úr virðismiklum náttúrutilfeingið, hevur tað fleiri staðir víst seg at vera ein stórur fyrimunur, tá alt – kapitalur, vitan og vinnutól – mugu komauttanifrá fyri at fáa virðini til haldar, sigur Johnny í Grótinum.

Dømi úr Afrika

Sum dømi vísir hann á gongdina í afrikonsku londunum Sierra Leone og Botswana. Í báðum londunum raktu tey við stórar nøgdir av diamanti í 1960'árunum. Í Sierra Leone vóru diamantarnir so lætt atkomilígir, at teir nærum kundu hentast. Øll vildu sleppa framat, har var ongin politiskur ryggur, so korrupsjónin fekk fastatøkur, búskaparlígar ruðuleiki valdaði, og endin varð borgarakríggj. Í Botswana hinvegin lógu diamantarnir djúpt, og tað var bæði sera kapitalkrevjandi og tøkniliga trupult at fáa teir upp. Útlendsk feløg og útlendskur kapitalur mátti upp í leikin at standa fyri leiting og námsvinnu, men við neyvari stýring av vinnuni hevur Botswana afturfyri havt ein hin størsta búskaparvøksturin í heiminum seinastu 50 árin, og miðalinnstøkurstøðið er millum tey trý hægstu í Afrika.

- Orsøkin er, at Botswana mátti konsentrera seg um at skapa góðar karmar fyri námsvinnuni. Grundhugsanin har var, at tilfeingisríkidømið skuldi

nýtast til at skapa grundarlag fyri breitt grundaðum búskaparvøkstri við iløgum í aðra vinnu, infrakervið og útbúgving. Dømið vísir, hvussu politiska stýringin og umsitingin av náttúrríkidømi kann gera av, um tað verður ein signing ella ein bannseting, sigur Johnny í Grótinum.

Lotto-effektin

Bæði Noregi og Botswana eru prógv um, at stórt náttúrríkidømi, sum knappliga vísir seg, ikki eigur at bræðast saman við restini av vinnuni, men at hon eigur at haldast atskild, heldur Johnny í Grótinum.

Politiskt snýr tað seg sostatt í stuttum um, at politikararnir hava dirvi og rygg til at standa ímóti trýstinum at brúka ný-vunnu skattainntøkurnar til at hjúkla um veljararnar við øktari almennari nýtslu, samstundis sum teir búskaparlaga klára at avbyrgja eina føroyska oljuvinnu frá restini av búskapinum. Týðningarmesta amboðið her er at koyra avkastið í ein vælvarðan grunn, og í 2011 fingur vit Búskapargrunn Føroya til endamálið. Hann er skipaður eftir sama leisti sum tann norski.

Eitt er, hvussu politiska tilbúgvingin er fyri og skipað í sambandi við eina møguliga oljuvinnu, men hvussu verða reaksjónirnar annars, eitt nú hjá bankunum og meiniga manninum, um tíðindi um ein stóran oljuflutning verða borin einaferð í summar? Hvussu fer privatøkonomiski geirin at týggja sær, um vit øll í senn vinna ein stóran lotto-vinning?

Johnny í Grótinum arbeiðir sjálvur í BankNordik sum ráðgevi í Figgjardeildini og hevur tískil skil fyri, bæði hvussu figgjarstovnar reagera upp á knappligar búskaparbroytingar, og hvussu atferðin hjá fólkum verður ávirkað.

- Hagfrøðiligar kanningar hjá Altjóða Gjaldoyragrunninum IMF av búskaparlígu gongdini í náttúrríki búskaðum vísa, at figgjarstovnar generelt hava dugað